

تاریخ مستند ایران باستان

(ایران پیش از اسلام)

نویسنده

میرحسین ولوی

فهرست

۱۱	پیشگفتار
۱۳	مقدمه
۱۵	موضوع تاریخ
۱۷	تاریخ از چه زمانی آغاز شده است؟
۲۱	منابع مورد استفاده این کتاب
۲۷	فصل اول: نگاهی به ایران پیش از تاریخ
۲۷	۵۰۰۰ پیش از میلاد مسیح
۳۰	۴۰۰۰ پیش از میلاد مسیح
۳۵	۲۰۰۰ تا ۱۰۰۰ سال پیش از میلاد مسیح
۴۵	فصل دوم: آغاز اولین سلسله‌ی پادشاهی ایران
۴۵	مادها
۵۳	فرورتیش
۵۴	هووخشتره
۵۸	آستیاگ
۶۱	فرهنگ و تمدن مادها
۶۳	زبان و خط در دوران مادها
۶۴	دین در دوران مادها
۶۷	فصل سوم: برآمدن امپراتوری بزرگ
۶۷	هخامنشیان
۷۱	کوروش (کبیر)
۷۸	تسلط کوروش بر مادها
۹۷	کمبوجیه
۱۰۵	ماجرای بردیا و گنومات
۱۱۵	داریوش یکم (کبیر)

۲۳۴	سلوکوس سوم
۲۳۵	آنتیخوس سوم
۲۳۶	سلوکوس چهارم
۲۳۶	آنتیخوس چهارم
۲۳۷	آنتیخوس پنجم
۲۴۳	فصل هفتم: بازگشت حکومت ایرانی
۲۴۳	پارت‌ها یا اشکانیان
۲۴۵	آرشک یکم
۲۴۶	اشک دوم (تیرداد)
۲۴۷	اشک سوم (اردوان یکم)
۲۴۸	اشک چهارم (فری یاپت)
۲۴۸	اشک پنجم (فرهاد اول)
۲۴۹	اشک ششم (مهرداد یکم)
۲۵۰	اشک هفتم (فرهاد دوم)
۲۵۱	اشک هشتم (اردوان دوم)
۲۵۲	اشک نهم (مهرداد دوم)
۲۵۳	اشک دهم (سنتروک یا سیناتروک)
۲۵۳	اشک یازدهم (فرهاد سوم)
۲۵۴	اشک دوازدهم (مهرداد سوم)
۲۵۵	اشک سیزدهم (آرژد یکم)
۲۵۷	اشک چهاردهم (فرهاد چهارم)
۲۵۹	اشک پانزدهم (فرهاد پنجم)
۲۶۰	اشک شانزدهم (آرژد دوم)
۲۶۰	اشک هفدهم (وُتون)
۲۶۱	اشک هجدهم (اردوان سوم)
۲۶۲	اشک نوزدهم (واردان)

۴۴۲	زبان و خط در دوران ساسانیان
۴۴۵	سپاهیان و نظامیان در زمان ساسانیان
۴۴۷	هنر در دوران ساسانیان
۴۵۲	دین در دوران ساسانیان
۴۵۶	تقویم در نزد ساسانیان
۴۵۹	فصل دهم: افزونه‌ها
۴۶۵	سیر اجمالی تاریخ ایران باستان
۴۶۵	سلسله مادها
۴۶۱	سلسله هخامنشیان
۴۶۵	سلوکیان در ایران
۴۶۸	سلسله اشکانیان
۴۷۷	سلسله ساسانیان
۴۸۷	نام سلسله‌ها و شاهان ایران باستان (از مادها تا سقوط ساسانیان)
۴۹۲	کتیبه‌های برجای مانده از دوران هخامنشیان
۴۹۳	کتیبه‌های برجای مانده از دوران اشکانیان
۴۹۳	کتیبه‌های برجای مانده از دوران ساسانیان
۴۹۵	نمونه‌هایی از سکه‌های ادوار باستانی ایران
۴۹۹	نقشه سرزمین ایران در ادوار باستانی
۵۰۳	منابع و مأخذ
۵۱۳	نمایه (اعلام)

فصل اول

نگاهی به ایران پیش از تاریخ

«ایران هنوز زنده است. این کشور بیست و پنج قرن است که وجود دارد. سرزمینی پهناور و دل‌انگیز...»^۱
کلمان هوار

۵۰۰۰ پیش از میلاد مسیح

ساکنان اولیه فلات ایران

بنابر تحقیقات زمین‌شناسان، هزاران سال پیش، هنگامی که بخش عمده اروپا با توده‌های یخ پوشیده بود، فلات ایران^۲ دوران باران را از سر می‌گذراند. ^۳ در آن

۱. ایران و تمدن ایرانی، کلمان هوار ص ۲۴۱.

۲. فلات (Plateau) ایران مساحتی در حدود ۲/۶۰۰/۰۰۰ کیلومترمربع وسعت دارد که از شمال شرق به رود سیحون، از شمال به دریای خزر، از شمال غرب به منطقه قفقاز، از جنوب به خلیج فارس و از شرق به کوه‌های هندوکش و رود سند محدود می‌شود. نک. ایرانویج، بهرام فره‌وشی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۸.

۳. واژه ایران مرکب از «آئیریه» (آریایی) و «ان» (پسوند مکان)، یعنی سرزمین آریاییان (دانشنامه مزدیسنا، جهانگیر اوشیدری، ص ۱۴۷). لازم به ذکر است که در متون زردشتی، از سرزمین کهن ایران با نام «آئیریا ویجو / آئیرینه وئیجه» که در زبان پهلوی به «ایران ویج» تبدیل شده است، یاد گردیده است. در آنجا «آئیریا ویجو» نخستین سرزمینی است که به دست اهورامزدا آفریده شده است. نک. به ایرانویج، بهرام فره‌وشی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۸ و اوستا، گزارش و پژوهش جلیل دوستخواه.

دوران بخش مرکزی فلات ایران که امروزه به شکل بیابانی درآمده است، دریاچه پهنآوری دربرداشت که رودهای زیادی از کوه‌های اطراف به آن سرازیر می‌شدند. سنگواره‌های ماهیان و صدف‌های دریاچه‌ها، نشان‌دهنده وضع طبیعی آب و خاک این نواحی در هزاره‌های پیش از میلاد مسیح است.

به تدریج وضع آب و هوا رو به بهبود گذاشت و دوران بارش باران سپری شد و به جای آن دورانی فرا رسید که اصطلاحاً عصر خشک نامیده می‌شود که هنوز هم چتر آن بر سر این مناطق سایه گستر است. در این دوران، انسان‌های ماقبل تاریخ که بیشتر در فلات ایران به سر می‌بردند، با ایجاد حفره‌هایی در مناطق پر درخت کوه‌ها و پوشش سقفی از شاخه‌های درختان مامنی برای زندگی خود درست می‌کردند. این انسان‌ها گاهی نیز غارها یا پناهگاه‌های سنگی متعددی را که اغلب آنها بسترهای زیرزمینی رودهای قدیمی بود، برای سرپناه اختیار می‌کردند.^۱

۱. به لحاظ تاریخی، دانشمندان اعصار کره زمین و زمانی که بر زندگی بشری گذشته است را به چند دوره مشخص تقسیم می‌کنند که بطور خلاصه چنین است:

- عصر یخبندان: عصری که قسمت‌های وسیعی از کره زمین با یخ پوشیده شده بود که آخرین یخبندان، مربوط به ۱۱۰۰۰ سال قبل است.
 - عصر حجر: به دوره‌ای گفته می‌شود که انسان با ابزار سنگی زندگی را سپری می‌کرد، این دوران مربوط به ۸۰۰۰ سال قبل است.
 - عصر فلزات: به زمانی گفته می‌شود که انسان فلزاتی مانند مس را شناخت و با آن ابزارهایی ساخت که از ۸۰۰۰ سال پیش تاکنون ادامه دارد.
 - عصر آهن: از ۴۰۰۰ سال به این سو.
 - عصر طلایی: شامل دوره زندگی انسان‌ها بر اساس اساطیر و داستان‌ها.
 - عصر کوچ‌نشینی و متعاقب آن عصر یکجانشینی.
 - عصر ماقبل تاریخ: قبل از اختراع خط.
 - عصر تاریخی: دوره‌ای که با اختراع خط آغاز و همچنان ادامه دارد.
- برای آگاهی بیشتر نک. به دائرةالمعارف فارسی دکتر مصاحب ص ۱۷۳۷ به بعد.

باستان‌شناسان تاریخ اولیه بشر را به سه دوره اصلی تقسیم می‌کنند:

- پارینه‌سنگی (عصر حجر کهن و پیش از تاریخ)
- فرا پارینه سنگی
- نوسنگی (عصر حجر جدید)^۱

آثار دوران پارینه سنگی جدید ایران در اطراف کرمانشاه، خرم‌آباد، مرو دشت و کاشان یافت شده‌اند. فرهنگ ابزار سازی این دوران بسیار ابتدایی بوده است. کهن‌ترین نشانه‌های تمدن انسانی در این مناطق مربوطه به تمدن‌های: شهر سوخته در سیستان، تمدن عیلام در خوزستان، تمدن جیرفت در کرمان، تمدن تپه حصار در دامغان، تمدن تپه سیلک^۲ در کاشان، تمدن اورارتو^۳ در آذربایجان، تپه گیان نهاوند و تمدن اقوام کاسی^۴ در محدوده لرستان امروزی پیدا شده‌اند. یافته‌های جدید در تمدن سیلک نشان می‌دهد که اهالی ساکن آنجا با بافندگی و کار کردن با فلزات و به کارگیری چرخ کوزه‌گری آشنایی داشته‌اند.^۵

۱. دوره نوسنگی (Neolithic) قبل از دوره عصر برنز است که مشخصه آن ابزار سنگی تراش‌خورده و صیقلی است. ایران باستان به روایت موزه بریتانیا ص ۱۷.

۲. Sialk). سیلک نام کهن‌ترین تمدن شهرنشینی ایران در کاشان است که واقع در جنوب غربی این شهر است. قدمت این شهر بیش از هفت هزار سال می‌باشد. نک. سیلک شکوه تمدن، مجید فرزاد مهر، فرهنگسرای میردشتی، ۱۳۹۴.

۳. واژه اورارتو(Urartu) در زبان عبری، آراتات است که در واقع به سرزمین و ناحیه‌ای اطلاق می‌شده است که در اطراف دریاچه وان بود. نام کوهی که به غلط به آراتات مشهور شده است ماسیس است. بنابراین آراتات نام ناحیه است و نه نام کوهی مشخص. نک. به جغرافیای تاریخی ایران، بار تولد، ص ۲۸۵.

۴. کاسی که به زبان اکدی کاشی می‌شود، اقوامی بودند که از دوران کهن باستان در اطراف کوه‌های زاگروس ساکن بودند. نک. تاریخ ماد، دیاکونوف، ترجمه کریم کشاورز.

۵. ویل دورانت نویسنده تاریخ تمدن، در رابطه با آشنایی انسان با فلز چنین نوشته است: «آیا انسان چه وقت و چگونه استفاده از فلزات را آغاز کرد؟ در اینجا یک بار دیگر باید به جهل خود اعتراف کنیم؛ تنها چیزی که به گمان می‌توان گفت آن است که این عمل بر ←